„de gulden schaal in stukken gestooten," „de kruik aan de springader gebroken," of „het rad aan de bornput tot stilstand gebracht," soms zonder dat er een woord van beklag over de lippen kwam.

Er is aan dat plotselinge ook een schaduwzijde. Een niet al te kort sterfbed bracht niet zelden den lijder, nog eer hij stierf, nader aan zijn God. Bij meer dan één brak onder dit langdurig lijden het geloof door de nevelen van den twijfel heen. Ook leidde het er vaak toe, dat men zijn huis bestelde, zich verzoende met iemand met wien men in twist of onge noegen leefde. En al is een vroom, rijk sterf bed dat ook zegen aan de omstanders brengt, op verre na geen regel, 't zij omdat 't geloof te zwak, of 't lijden te hevig en te bedwelmend is, toch zijn ze er nog die geheiligde ziekenkamers, waarin door wie achterbleven een reuke, een geur des hoogeren levens is ingedronken. Wie telt ze, de gelukkigen, wier ziel nog in heilige vrome trilling opleeft, als ze terugdenken aan het afsterven van hun vader of hun lieve moeder.

Dit nu gaat bij wie plotseling door zijn God wordt afgeroepen, te loor. Maar toch ook dat plotseling afsterven kan een zegen achterlaten. Niet voor wie heengaat; voor hem of haar biedt 't slechts de besparing van het martelend lijden. Maar wel voor wie 't aanzag en er bijstond.

Zulk een plotseling wegsterven van een dien we innig liefhadden uit onzen familiekring, brengt aan wie 't aanziet en wie 't aangaat, een zoo ernstige prediking van Godswege. Een *memento mori* van zoo in- en doordringende kracht. Is dit de dood, en kan die dood zoo plotseling, zoo te midden van mijn dagelijksch beroep over mij komen? En hoe zou 't mijn ziele te moede zijn, als God morgen, neen heden, zoo God *dezen zelven nacht* ook mij opriep, en ook op mij 't woord uit Jezus' gelijkenis van toepassing werd: *Gij, dwaas, in dezen zelven nacht zal men uwe ziel van u afeischen!*

Indruk maakt dit, maar toch is het ook weer opmerkelijk, hoe snel die indruk uitslijt. Men voelt 't dan wel op zulk een oogenblik: Zoo kon 't ook mij vergaan. En de eerste dagen houdt die ernst wekkende indruk wel stand. Maar lang houdt 't niet aan. En verrassend is, hoe onbezorgd ge vaak reeds kort daarna de overgebleven magen en vrienden terugvindt.

Hierin werkt tweeërlei. Een goedertierenheid onzes Gods, en een afleidende stroom van het leven.

Indien we gestadig onder den indruk van den naderenden dood moesten verkeeren, zou alle vreugd des levens ons vergaan, onze hand slap hangen, en de volle toewijding aan onze levenstaak onduikbaar worden. En daarom is die wondere energie in den mensch gelegd, die hem den angst en de vreeze des doods van zich doet zetten, en hem den moed schenkt die hem onmisbaar is voor den strijd van het leven.

Vooral zoo ge gelooft, dat ook bij u, om Christus wil, uw sterven eens een afsterven van de zonde en een ingaan ten eeuwigen leven zal zijn, is die ontheffing, die bevrijding van den angst en de vreeze des doods iets heerlijks.

Maar naast die goedertierenheid uws Gods werkt in dat vergeten van den dood ook, helaas, maar al te zeer de afleidende stroom van het leven.

Niet alsof uw bezigheid in uw dagtaak geen gerechtvaardigde afleiding van al te sombere gedachten mocht zijn. Hierin openbaart zich weer niet anders dan de goedertierenheid van uw God, Die uw leven alzoo besteld heeft. Neen, de droeve strooming van het leven werkt heel anders daarin, dat men zich door verstrooiing en ontspanning opzettelijk over de gedachte van het sterven heenzet. Dat men mijdt er over te spreken. Dat men er niet van hooren wil. Er op toeleeft. Denkt: komen die plagen, dan komen die zorgen. En inmiddels voorteeft, alsof het leven hier ons *eeuwig* deel zou zijn.

Dit was vroeger minder sterk. Er was meer dat aan den dood herinnerde. Men dacht toen meer op zijn einde. Men dacht reeds bij zijn leven zijn sterven door. Er was meer voorbereiding van de ziel op het einde, dat plotseling komen kon. En het publieke leven, de publieke levenstoon ging nog niet zoo sterk tegen dien ernst in, maar hielp veeleer dien levensernst met het oog op het sterven bevestigen.

Maar thans heeft dit uit. De lach heeft den ernst verslonden. Onder bloemen moet de somberheid van het graf worden weggedoezeld. Zelfs bij het condoleantiebezoek spreekt men vaak over alles, behalve over het sterven. De spelende toon, die almeer in het leven der wereld heerscht, overstemt thans alle gedachte aan den dood.

Men leeft, alsof er nooit een sterven komen zou. En komt het, dan stikt men in, en blaast den laatsten adem uit, en wordt afgelegd en uitgedragen. En dan is die uitvaart het laatste somber, droef bedrijf van het bezige, lachende leven.

Hiertegen verzet zich nu het plotselinge sterven. Het overvalt te midden van het onnadenkende leven. O, had men vooruit geweten, dat zulk een plotseling sterven ook ons overvallen zou, hoe heel anders zouden we ons hebben aangesteld, hoe heel anders zou ons einde zijn geweest, en ook, hoe heel anders zouden we ons huis hebben achtergelaten.

En die prediking heeft althans in Christelijke kringen wel waarlijk nog haar doordringend geltijd behouden.

Gij, wees dan altijd bereid!

De toestand onzer ziel kan zoo uiteenloopen. Tijden kennen we van zalige gerustheid in onzen God, van een teeder leven in Zijn nabijheid. Dat we voelen: zoo zou ik zalig in Jezus ontslapen kunnen. Maar ook kennen we die andere tijden, dat onze ziel is afgedoold, dat ons innerlijk leven verstrooid is, dat we ons bekommeren om duizend dingen, maar niet om het éene noodige. En dat we zelf voelen: zóó te sterven zou vreeslijk zijn.

Gij dan, wees' alteos bereid! is dan de manende stem, om die ongevoelige tijden die verflauwing over onze ziel brachten, in te krimpen, en meer heerschende in ons leven te doen worden die andere, die betere tijden, dat 't ons een verkwikking zou geweest zijn, zóó in het volle geloof, opgenomen te worden in heerlijkheid.

Doch dit is het eenige niet.

Zoo telkens komt 't voor, dat iemand onverhoeds uit het leven wordt weggenomen, en dat men zijn huis en zijn zaken in een toestand vindt achtergelaten, die verraden hoe weinig hij, die heenging, aan zijn dood heeft gedacht. Soms zelfs niet eens een ernstige wilsbeschikking.

Ook hiermee werd voorheen meer ernst gemaakt, en aan hoevelen kwam dit niet ten goede? Weldadigheid nog in zijn sterven aan de armen en ook aan vrome stichtingen te bewijzen, was regel. Als God gezegend had met aardsche middelen, moest nog in het sterven een offerande Gode worden opgedragen.

Zelfs houdt 't: Bereid uw huis, want gij zult sterven! nog meer in. Vooral de zorge voor zijn weduwe en weezen in meer dan aardschen zin.

Doel van alle ernstig geloof moet zijn, zijn huis zóó achter te laten, dat, als men zelf er den toon van Godsvrucht niet meer in zal kunnen voortzetten, diezelfde toon, na onzen dood, spontaan en vanzelf uit wie achterbleven opkomt.

Uw huis bereiden, omdat ge plotseling sterven kunt, houdt ook in, de geestelijke opvoeding van wie u lief zijn te voltooien. In te halen wat ge tekort schoot. In Christus heel uw huis geestelijk te fundeeren. Te maken dat ze de kruk, die gij dusver voor hen waart, straks missen kunnen, en zelf uit eigen geloofskracht kunnen voortwandelen in het aanschijn huns Gods.

En dan dit nog.

Wie sterft mint het, dat men hem na zijn dood niet al te spoedig vergete, dat de rouw oprecht, en het gemis smartelijk zij.

En hier nu is het mysterie der liefde.

Bereid uw huis, beduidt ook, dat ge, door koesterende liefde voor de uwen, in de uwen de liefde voor u, ook met het oog op uw nagedachtenis, opwekt.

Wie lief had, en geliefd werd, die *wordt* niet vergeten.

Niet de bloementooi voor geld gekocht, maar de stille traan der liefde aan het graf geweend, is de vergelding, door wie om Jezus' wil lief had, na zijn afsterven ingewacht.

Amsterdam, 14 Juni 1907.

Het zeven en twintigste jaarverslag van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, dat aan de leden en begunstigers werd toegezonden, geeft zeker in menig opzicht stof tot dank aan den Heere onzen God.

Al werd in de Vereeniging, gelijk het verslag zegt, geen gebeurtenis van groote beteekenis doorleefd, toch zijn de weldaden des Heeren vele geweest. Directeuren, Curatoren en Hoogleeraren bleven voor hun arbeid gespaard. En dat de ijver en liefde van ons volk niet achteruitging, blijkt wel daaruit, dat de ontvangsten over 1906 gestegen zijn. Vergelijking met een vorig jaar toont dit aan. Het aantal collegegelden daalde wel van ƒ 9760 op ƒ 8305 00½; maar de examen- en inschrijvingsgelden klommen van ƒ 2570 op ƒ 2820; de contributiën van ƒ 25.464 90 op ƒ 25.617.60½; de schenkingen van ƒ 698.40 op ƒ 1264.83.

Verblijdend is het, dat de collecten, die na in 1904 tot ƒ 14424.34 gestegen te zijn, in 1905 tot ƒ 13741.96 daalden, in 1906 weer klommen tot ƒ 14069.68. De balans sluit met een nadeelig saldo van ƒ 7426.81.

Dat Directeuren niettegenstaande dit nadeelig saldo toch den moed hebben gegrepen om een nieuwe benoeming te doen voor de oprichting eener medische faculteit, valt zeker te meer te waardeeren. Niet alleen de wet op het Hooger Onderwijs, die de Vrije Universiteit noopt binnen 25 jaar een nieuwe faculteit op te richten, dringt hiertoe, maar ook de wensch en begeerte van ons geloovig volk naar een Christelijke medische faculteit.

Toch spreekt het wel vanzelf, dat zulk een medische faculteit, zelfs al rekent men haar op slechts drie hoogleeraren, zeer belangrijke uitgaven zal vorderen. Wel kwam er dusver aan gelden voor dit doel een kapitaal van ƒ 13000 in, maar de renten daarvan bedragen niet eens 1/8 van 't aanvangssalaris van een hoogleeraar. Vermeerdering der inkomsten is derhalve dringend noodig, en Directeuren hebben bij het jaarverslag een circulaire gevoegd, waarbij gelegenheid gegeven wordt om òf de bestaande bijdrage te verhoogen òf een afzonderlijke gave voor de oprichting eener medische faculteit te bestemmen.

We vertrouwen dat deze roepstem weerklank zal vinden. Dr. C. C. Schot van Hardenberg meldt, dat men in de kerk Hardenberg—Heemse B besloten heeft, ditmaal een bijzondere collecte aan de huizen te houden voor de Medische faculteit, welke collecte ƒ 171.40½ opbracht. Een schoon voorbeeld, dat tot navolging opwekken moge. Het zou zeer gewenscht zijn, dat de plaatselijke agenten bij het ophalen van de circulaires tevens zulk een collecte langs de huizen hielden. Voor de medische faculteit heeft ons heele volk een warm hart.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXXIII.

De Gereformeerde Kerk gaat altijd uit van de realiteit van het Genadeverbond. Ze doet dat, waar ze naar het oordeel der liefde alle bondgenooten, of wil men, alle leden der Kerk, voor geloovigen, heiligen, uitverkorenen naar de voorkennisse Gods houdt, zoolang niet door afwijking van de belijdenis of ergerlijken levenswandel het tegendeel haar bewezen is. En ze doet dat, omdat de Heere Jezus en de Apostelen zelf ons hierin zijn voorgegaan en wij aan dezen regel der Schrift ons hebben te houden.

Dit nu geldt niet alleen, gelijk reeds met een enkel woord werd aangeroerd, van de *volwassen geloovigen*, die zelf belijdenis des geloofs hebben afgelegd en op dien grond door de Kerk als geloovigen erkend worden, maar ook ten opzichte van de kinderkens der geloovigen. Omdat Gods Woord ons leert, dat niet alleen de geloovige ouders, maar ook hun kinderen in het verbond begrepen zijn en tot het Genadeverbond gerekend worden, moeten ook zij als bondgenooten worden beschouwd. Heel het recht van den kinderdoop rust daarop. Indien alleen degenen, die persoonlijk hun geloof belijden kunnen, door de Kerk als geloovigen mogen beschouwd worden, dan zouden de kinderen van het Genadeverbond zijn uitgesloten, want een kind kan nog geen geloofsbelijdenis afleggen. Maar in plaats van hun geloofsbelijdenis treedt hier het getuigenis Gods, gelijk onze vaderen gewoon waren het uit te drukken. Aangezien God de Heere de belofte des Verbonds ook tot de kinderen der geloovigen uitstrekt, en Christus verklaart, dat hunner het Koninkrijk der Hemelen is, heeft de Kerk ze als bondelingen te beschouwen en daarom hun het Sacrament van den Doop te bedienen. Ze worden gedoopt, niet om ze uitwendig in de Kerk op te nemen, hun een christelijke opvoeding te geven, ze onder de beademing van het Evangelie te brengen, in de hoop dat ze later bondelingen zullen worden. Maar ze worden gedoopt, omdat ze in het Genadeverbond zijn opgenomen en daarom het teeken en zegel van het Genadeverbond behooren te ontvangen.

Het feit, dat niet al deze kinderen bij het opwassen blijken metterdaad geloovigen te zijn; dat vele van deze gedoopte kinderen later zelfs afvallen van de Kerk of in schijngeloof voortleven tot hun dood, wordt door ieder erkend. Natuurlijk zal er ook hier verschil wezen. In een Kerk, die het Genadeverbond niet heilig houdt en alle kinderen, zelfs van openbare ongeloovigen, doopt, zal bij het opgroeien het aantal schijngeloovigen of afvalligen veel grooter zijn, dan in een Kerk die de tucht handhaaft, voor een christelijke opvoeding zorgt en de grenzen eerbiedigt, die God de Heere voor zijn verbond getrokken heeft. Maar zelfs in de meest zuivere Kerk zal de uitkomst altijd wezen, dat van de gedoopte kinderen een deel onbekeerd blijft en juist daardoor blijkt nooit waarachtig in het Genadeverbond te hebben gestaan.

Toch mag op dit bezwaar niet te veel de nadruk worden gelegd, want bij de volwassen geloovigen keert hetzelfde verschijnsel even goed terug. Ook daar vindt men naast de ware geloovigen ook schijngeloovigen. De persoonlijke belijdenis des geloofs geeft dus geen absolute zekerheid, dat er een „oprecht geloof" in het hart gevonden wordt. En waar de Kerk toch geroepen is naar het oordeel der liefde alle belijders voor „ware bondelingen" te houden totdat het tegendeel blijkt, daar kan de Kerk niet anders handelen ten opzichte van de kinderen der bondgenooten. Het oordeel over het hart moet hier aan God worden overgelaten; maar naar het oordeel der liefde moet de Kerk van deze kinderen aannemen, dat ze tot het Genadeverbond werkelijk behooren.

Ook bij deze kinderen mag de Kerk het Genadeverbond dus niet laten opgaan in een uitwendige inlijving in de Kerk, in een aanbieding van de genade op voorwaarde van geloof, maar moet het Genadeverbond naar zijn geestelijke en waarachtige beteekenis worden gehandhaafd. Als behoorende tot het Genadeverbond hebben de kinderen deel aan de weldaden des verbonds, die in Christus aan Gods Kerk geschonken zijn. Zij zijn in Christus ingelijfd; ze hebben deel aan de verzoening door zijn bloed; ze zijn gewasschen en geheiligd door den Heiligen Geest; ze zijn erfgenamen van het Koninkrijk der Hemelen. De Kerk maakt hier geen onderscheid; ze zegt niet, dat dit alles alleen toekomt aan de *uitverkoren* kinderen. Ze zegt niet: indien gij een uitverkoren kind zijt, dan doop Ik u in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Ze gaat uit van de gedachte, dat al deze kinderen als werkelijke bondgenooten moeten beschouwd worden, en spreekt daarom over hen alsof ze deel hebben aan deze weldaden. Evenmin als de Kerk bij het Avondmaal zegt: indien ge een waarlijk geloovige zijt, dan ontvangt ge dit brood en dezen wijn als teeken en zegel van de gemeenschap met Christus' lichaam en bloed, maar verklaart: dit brood *is* de gemeenschap met het lichaam van Christus en deze drinkbeker *is* de gemeenschap met het bloed van Christus, zoo doet de Kerk ook bij den doop. Ze vraagt niet of het kind dat gedoopt wordt, werkelijk de afwassching der zonde en de wedergeboorte reeds deelachtig *is*; wat geen mensch op aarde kan zeggen. Maar ze spreekt bij elken doop uit, belijdt en erkent wat naar de wezenlijkheid van het Genadeverbond die doop beteekent, afbeeldt en verzegelt: de afwassching der zonden door het bloed en den Geest van Christus Jezus.

Beide zaken moeten dus wel scherp onderscheiden worden, om niet tot misverstand te komen. De Gereformeerde Kerk heeft nooit geleerd, gelijk de Roomsche en Luthersche Kerk dit doet, dat de doop van alle gedoopte kinderen werkelijk de vergiffenis der zonden en de wedergeboorte door den Heiligen Geest medebrengt. Bij beide Sacramenten, bij Doop en Avondmaal, maakt de Gereformeerde Kerk onderscheid tusschen het *uitwendige teeken* en de *inwendige genade*. Die genade zit niet in het teeken, is er niet onafscheidelijk mee verbonden, werkt niet door het teeken op magische wijze. Het teeken schenkt de Dienaar, maar de innerlijke genade schenkt God de Heere rechtstreeks uit den hemel, en Hij schenkt die genade aan de uitverkorenen alleen. „De goddelooze, zoo zegt onze geloofsbelijdenis in Art. XXXV, ontvangt wel het Sacrament tot zijne verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid der Sacramenten; gelijk als Judas en Simon de toovenaar beiden wel het Sacrament ontvingen, maar niet Christus, die door datzelve beteekend wordt, welke den geloovigen alleen meegedeeld wordt."

Maar hoe scherp en beslist onze Gereformeerde Kerk dit tegenover Rome en Luther handhaaft, ze heeft bij de bediening der Sacramenten niet met dit misbruik, maar met de Goddelijke bedoeling en inzetting van het Sacrament te maken. Dan zijn de Sacramenten „geen ijdele of ledige teekenen, om ons te bedriegen", maar „zichtbare waarteekenen en zegelen van een inwendige en onzienlijke zaak, door middel waarvan God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes." Dan wordt door den doop ons verzekerd, dat „Ik zoo zekerlijk met het bloed en den Geest van Christus van de onreinigheid mijner ziele, dat is van alle mijne zonden gewasschen ben, als ik uitwendig met het water, hetwelk de onzuiverheid des lichaams pleegt weg te nemen, gewasschen ben."

Zoo zal het ook verstaan worden, waarom in ons Doopsformulier gezegd wordt dat de kinderkens „gelijk zij zonder hun weten in Adam der verdoemenis deelachtig zijn geworden, alzoo ook weder in Christus tot genade worden aangenomen"; dat zij „als erfgenamen van het rijk Gods en van zijn verbond" moeten gedoopt worden. Zoo zal het duidelijk worden, waarom aan de ouders gevraagd wordt of „zij bekennen, dat onze kinderen in Christus geheiligd zijn en daarom als lidmaten zijner gemeente behooren gedoopt te wezen", en waarom in het dankgebed God gedankt wordt „dat Hij ons en onzen kinderen door het bloed van zijnen lieven Zoon Jezus Christus alle onze zonden vergeven en ons tot lidmaten van zijn eeniggeboren Zoon en alzoo tot zijne kinderen gemaakt heeft en ons datzelve met den Heiligen Doop bezegelt en bekrachtigt".

Wie meent, dat daarmede een algemeene genade geleerd wordt, verstaat ons Doopsformulier niet. De Remonstranten, die de felste voorstanders der algemeene genade waren, hebben al deze sterk sprekende uitdrukkingen juist uit hun Doopsformulier weggelaten, hoewel ze overigens vrij getrouw ons Doopsformulier hebben overgenomen.

Wat onze Gereformeerde Kerk met deze uitdrukkingen bedoelt, is niet een persoonlijk oordeel over elk dezer gedoopte kinderen uit te spreken, dat ze *gewasschen* zijn in het bloed en door den Geest van Christus; dat ze werkelijk gerechtvaardigd en wedergeboren zijn. Maar de Kerk spreekt ook hier naar het oordeel der liefde. Ze houdt deze kinderkens der geloovigen voor werkelijke kinderen des verbonds. Ze rekent ze voor uitverkorenen, voor wedergeborenen, voor gewasschenen in Christus bloed, voor geheiligden. En daarom spreekt ze uit wat voor zulke kinderen de Doop beteekent, afbeeldt en verzegelt. Indien ze zich daarin vergist, indien achteraf blijkt, dat zulk een kind niet werkelijk wedergeboren, niet werkelijk in Christus geheiligd is, dan komt dit niet voor haar rekening. Dan alleen zou ze schuldig staan, indien ze het sacrament van den doop ook aan zulke kinderen schonk, die niet van geloovige ouders en dus buiten het Genadeverbond geboren waren. Maar indien ze aan de ordinantie Gods zich houdt en alleen het zaad der geloovigen doopt, dan gaat ze vrij uit en heeft ze aan haar roeping voldaan.

De diepere vraag, of de wedergeboorte, niet bij alle geloovigen kinderen, maar dan toch bij de uitverkoren kinderen altijd met den Doop vergezeld gaat, laten we thans rusten. Over die vraag is steeds in onze Gereformeerde Kerken verschil van gevoelen geweest, en waar Gods Woord ons daaromtrent geen klare en besliste uitspraak geeft, daar behoort men met voorzichtigheid zich hierover uit te laten. Maar geheel anders staat het met de vraag, hoe de gedoopte kinderen of wil men liever de kinderen, van geloovige ouders, door de Kerk te beschouwen zijn krachtens het verbond der genade. En dan is er nooit verschil over geweest of de Kerk heeft deze kinderen te beschouwen als „geheiligden in Christus", als „wedergeborenen", totdat uit hun wandel het tegendeel blijkt. Evenals de volwassen geloovigen te houden zijn voor ware geloovigen, gerechtvaardigden en geheiligden, uitverkorenen naar de voorkennisse Gods, zoolang ze hun belijdenis des geloofs gestand doen en hun leven uitwendig wèl aanstellen, zoo heeft de Kerk ook te doen bij de kinderen der geloovigen. Er is hier geen onderscheid. Beide, de volwassen geloovigen en de kinderen der geloovigen, worden tot het verbond der genade gerekend, en beiden moeten daarom naar het verbond der genade worden beschouwd en behandeld.

En opdat men nu niet meene, dat we hier een persoonlijk gevoelen drijven, dat afwijkt van de beproefde leer onzer vaderen, geven we woordelijk weer wat een man als vader Brakel schrijft, die bij ons Gereformeerde volk zeker niet verdacht is van „kettersche leeringen". Hij zegt: „Alle kinderen der bondgenooten 't zij voor of na het ontvangen der doop, in hunne jonkheid stervende, moeten gehouden worden zalig te zijn uit kracht van het verbond Gods, in 't welk zij geboren zijn en alzoo te zijn kinderen des verbonds; *zoo heeft men ze ook te houden voor ware bondgenooten en kinderen als ze opwassen, totdat ze metterdaad toonen, dat ze trouweloos in het verbond zijn en aan de belofte geen deel hebben.* Zij vallen niet uit de genade en de verzegeling wordt niet vernietigd; maar 't is een bewijs, dat de doop hun geen zegel was en dat ze nooit waarlijk in het verbond zijn geweest. De doop verzegelt alleen uitverkorenen." (ed. Donner. I: p. 978).

Met nadruk komt à Brakel dan ook op tegen de opvatting, alsof het „geheiligd zijn" in uitwendigen zin ware te verstaan: „Geheiligd te zijn is niet, in een uitwendig verbond opgenomen te zijn, want daar is geen uitwendig verbond. De zaligheid van het kind en niet iets uitwendigs wordt van de ouders beoogd. De sacramenten zijn geen zegelen van een uitwendig verbond, maar alleen van het genadeverbond, en teekenen en zegelen van de rechtvaardigheid des geloofs; en ook het kind wordt bekend in Christus geheiligd te zijn, dat van geen uitwendig verbond gezegd kan worden." (t. a. p. p. 979).

Er is maar één Genadeverbond, en dat Genadeverbond brengt werkelijk genade voor de ziel mee. Van dat Genadeverbond zijn Doop en Avondmaal de teekenen en zegelen. Wanneer de Kerk de kinderen der geloovigen doopt, dan geschiedt dit, omdat de Kerk op grond van Gods Woord *die kinderen voor ware bondgenooten houdt*, totdat het tegendeel uit hun leven blijkt.

Dat is de belijdenis onzer Kerk in haar Doopformulier. Dat hebben al onze vaderen eenparig beleden. Dat leert ons Gods Woord. En aan die belijdenis hebben we ons vast te klemmen, wanneer we als *Gereformeerden* het Genadeverbond weer in zijn rijke beteekenis voor de gemeente willen brengen.

Leestafel.

Ds. G. Wisse Jr., Gereformeerd Predikant te Driebergen. *Het Pessimisme.* — Kampen. J. H. Bos. 1907.

„Pessimisme" is die eigenaardige kijk op wereld en leven waardoor zij ons als de *slechtst* mogelijke toeschijnen.

En die kijk op, dat zóó zien van wereld en leven is dan weer het gevolg van 'n bepaalde gemoedsstemming; een gemoedsstemming, die ook op ons willen, op ons, in de wereld en in het leven, door handelen verandering brengen — kán invloed hebben; dat willen en handelen kán verlammen.

Men moet echter tweeërlei wel onderscheiden.

Het pessimisme als *stemming* en het pessimisme als *theorie*, of eigenaardig gekleurde beschouwing over wereld en leven.

Als *stemming* duikt het pessimisme in de geschiedenis der menschheid en die van den mensch telkens weer op; als *theorie* heeft het in het europeesche denken zijn „Begründer" gevonden in Arthur Schopenhauer † 1860.

Over het *Pessimisme* nu heeft Ds. Wisse van Driebergen een boek geschreven.

Wat hem daartoe dreef is, voor wie hem kent, licht verklaarbaar.

Gemis aan wat ik, men vergeve mij dit germanisme, daadkracht zou willen noemen, gemis aan energie, aan activiteit, aan wilskracht, heeft hij waargenomen bij sommigen zijner tijgenooten en hem, den man van groote energie, van voortniets uit-den-weg-gaande wilskracht, was dit een walg. Weet daarbij, dat Ds. Wisse, ook al beweegt hij zich gaarne op alle terreinen des levens, toch allerminst opgaat in de practijk, maar, gelijk ook dit zijn boek getuigt, tevens een man van studie is; dat hij ook de wijsbegeerte binnen den kring zijner studie heeft getrokken, — te Leiden waar hij als predikant werkte, vond hij, te midden van een zeer drukke praxis, tijd om lessen te volgen bij Prof. Bolland, aan wiens onderwijs hij, al is hij ook, naar zijn eigen verklaring op p. 19 van zijn boek, geen aanhanger van de oude of nieuwe „Hegelarij", zeker veel te danken heeft; — dat hij genoeg wijsgeerigen zin bezit om naar de diepere oorzaken der verschijnselen te zoeken; dat hij, ziende op de groote populariteit die Schopenhauer sedert de tweede helft der vorige eeuw geniet, Schopenhauer, den Begründer van het pessimisme als theorie, — in diens theorie de oorzaak der hem walgende levensmoeheid meent te hebben ontdekt; weet daarbij ook nog, dat Ds. Wisse een warm hart heeft voor het welzijn zijner medemenschen, ómdat hij is een man, die ernstig zijn God lief heeft — en gij begrijpt, dat hij moest schrijven over, neen tegen het pessimisme van Schopenhauer.

Aan den heer P. van Bysterveld, den voedsterheer van en ouderling in de Gereformeerde Kerk van Lunteren, den man van singuliere gaven op het gebied van medische diagnose, energiek en doortastend als hij zelf, draagt Wisse, als „blijk van dankbare waardeering voor genoten hulp in dagen van krankheid en lijden" — dit zijn boek op.

Het *Pessimisme* van Wisse heeft vier hoofdstukken.

Eerst wordt er in gehandeld over: *Stelsel en invloed*; dan over *het Pessimisme een reactie*; het derde hoofdstuk geeft *Critiek*; het vierde stelt tegenover het Pessimisme: *de christelijke wereldbeschouwing*.

Laat mij beginnen met te zeggen, dat ik het een verdienstelijk boek acht. Verdienstelijk om de goede bedoeling, om de studie die er aan besteed is, om de rake dingen, die er in gezegd worden. Ik wensch den heer Kok te Kampen voor de pennevrucht van dezen auteur dan ook van harte een ruim debiet.

Lukt het Wisse's *Pessimisme* in handen te spelen van die niet zoo heel kleine schare van jonge menschen, welke, — vergiftigd door de in het teeken van het pessimisme staande belletrie; en het, door gemis aan wijsgeerige propaedeuse, niet kunnen reageeren tegen den invloed van populaire, met Schopenhauriaansch pessimisme aangelengde, quasi-philosophische literatuur — aan pessimistische bevliegingen lijden, dan maak ik mij sterk, dat zij door de lezing van dit boek een anderen kijk op wereld en leven zullen krijgen.

Dat p. 3 met haar drie grieksche bijbelteksten er voor deze lezers wat geleerd uitziet, hindert daarbij allerminst. Integendeel, een dergelijk geleerd-doen vinden deze, door mij bedoelde, lezers wel aardig en er staat bij waar zij de plaatsen in den hollandschen bijbel vinden kunnen. Alleen maar, ik geef mijn vriend Wisse in overweging om er, bij een tweeden druk, ook nog aan toe te voegen Ezechiël 2:12 van wege het „geen hoop hebbende en zonder God in de wereld"; en dan nog — als hij wil in het Hebreeuwsch — die prachtige plaats, welke hij ook in zijn boek heeft vergeten, uit Spreuken 19:3: „de dwaasheid des menschen zal zijn weg verkeeren, en zijn hart zal zich tegen den Heere vergrammen."

Dan, hoeveel lof ik voor Wisse's *Pessimisme* ook heb, toch heb ik tegen dit boek ook mijn bedenkingen.

Zoo wil het mij voorkomen, dat in het eerste hoofdstuk: *Stelsel en invloed* — te veel de nadruk gelegd is op het pessimisme als *theorie* of stelsel en te weinig op het pessimisme als *stemming*. Dat de plaats, die aan het pessimisme als theorie, in de wijsbegeerte van Schopenhauer toekomt, niet duidelijk en klaar is aangewezen. Het *irrationalisme* toch van dezen wijsgeer, of zijn leer van een a-logischen wil, is de grondgedachte van heel zijn systeem, en daar sluit zich dan bij aan zijn theorie van het pessimisme. Haar eigenlijke plaats in S. hoofdwerk: *die Welt als Wille und Vorstellung* heeft zij in het vierde deel: de ethika, waar zij naast het inzicht in de onwaarheid van de individueele existentie — het befaamde: „dat zijt gij! — als de andere „Voraussetzung" van de zedelijkheid dienst doet. Ook is het mij niet recht duidelijk kunnen worden, wat Wisse hier met *mystisch*-pessimisme bedoelt. Bedoelt hij er het pessimisme als stemming mee, dan is dit des te zonderlinger omdat hij het blijkbaar over het pessimisme als theorie heeft. Trouwens, op dooreenhaspelen van het pessimisme als stemming en als theorie meen ik den geachten schrijver meer dan eens te hebben betrapt. „De christelijke mystiek is geen pessimisme in gangbaren zin" lees ik op p. 13. Volkomen juist, mits men dan maar onder dien „gangbaren zin" het pessimisme als *theorie* verstaat. Mystiek en pessimisme als theorie zijn zeker